

oude kinderboek. Men kan zich daarvan echter veel beter zelf vergewissen; de lezing is een waar genoegen.

Guido de Bruin

L. van Velthuysen, *Des principes du juste et du convenable. Une apologie du De cive de Hobbes (1651-1680)*, C. Secretan, ed. (Caen: Presses universitaires de Caen, 1995, 187 blz., ISBN 2 84133 0516).

Wij beschikken in Nederland over weinig moderne edities van onze politieke denkers uit de zeventiende eeuw. Behalve het werk van reuzen als Hugo de Groot en Spinoza is in druk bijna niets beschikbaar of in vertaling met studenten te gebruiken. Daarom is het verheugend dat de Franse politieke filosofe Catherine Secretan dit tractaat van Lambert van Velthuysen (1622-1685) in een Franse vertaling uit het Latijnse origineel *Epistolica dissertatio de principijs iusti, et decori, continens apologiam pro tractatu clarissimi Hobbaei De cive (1651)* toegankelijk heeft gemaakt. Want Van Velthuysen mag dan niet zo bekend zijn geweest als de twee bovengenoemden, hij was degene die Hobbes' denken hiermee in Nederland introduceerde. Kossmann stelde destijds al dat bij Van Velthuysen de grote vernieuwing in de Nederlandse politieke theorie was begonnen, maar voegde eraan toe dat hij door een soort naïviteit het werk van de Engelsman nauwelijks begrepen scheen te hebben. Dat is niet het standpunt van Secretan. In haar inleiding verbindt zij het verschijnen van het boek zonder meer met de plaats die Van Velthuysen, cartesiaan uit Utrecht, medicus, filosoof en amateurtheoloog, in de maatschappij innam: hij was vanwege de stadsregering 'commissaris politiek' bij de kerk. Volgens haar wat ongelukkige formulering schreef hij 'pour les libéraux' en wel 'en faveur des positions liberales du calvinisme' en bovendien was hij naar haar oordeel erg Hollands doordat hij de waarde van een gedachte zag in haar kracht op praktische problemen te reageren. Hij reageerde dan ook fel op de verschijning van Spinoza's werk. Secretan maakt verder veel werk van het verschil tussen de oorspronkelijke editie van de *Dissertatio* en die van 1680 in de *Opera omnia*, en die laatste hebben wij, met de daarin aangebrachte veranderingen in noten verantwoord, voor ons. In 1651 wil Van Velthuysen volgens haar slechts aantonen, dat door de methode van Hobbes te volgen op rationele wijze de begrippen van goed en kwaad via de natuurwetten zijn te definiëren. In 1680 zou hij nog veel verder zijn gegaan onder terzijde schuiven van Hobbes, die nog maar één keer wordt genoemd: het ging toen niet meer om Hobbes' methode, maar om het stellen van de behoefte aan zelfbehoud (door God de mens ingegeven) als grondbeginsel, waardoor op legitieme wijze de natuurwetten kunnen worden gedetermineerd. Het is echter de vraag of hier zo veel nadruk op gelegd moet worden. De tekst maakt ons nu juist duidelijk, dat er ook moraalfilosofische en politiektheoretische implicaties zijn, die Secretan lijkt te verwaarlozen. Uitgebreid gaat Van Velthuysen in op de verzoening van individualisme en moraal. Daartoe worden in de staat de passies, die wederzijdse tegenstellingen kunnen veroorzaken, niet onderdrukt maar door het handhaven van decorum en het schaamtmechanisme als het ware gekanaliseerd: een historiserende en relativiserende werkwijze om goed en kwaad te kunnen vaststellen. De absolute overheid is wel gehouden die heersende opvatting van de samenleving te verwoorden. Deze welkome uitgave geeft ons gelukkig de kans ook die zijde van Van Velthuysens denken te leren kennen.

E. O. G. Haitsma Mulier

J. M. H. Mosmulier, *Voorpost en pion. De functies van Maastricht in de 'guerre de Hollande' (1672-1678) als voorbeeld van 'gloire' bij Lodewijk XIV* (Utrecht-Heerlen: [S. n.], 1995, 243 blz., f38,50, ISBN 90 9008128 3).

Maastricht speelde zowel in militair als diplomatiek opzicht een belangrijke rol tijdens de Hollandse Oorlog (1672-1678). De vestingstad had de faam bijna onneembaar te zijn en bezat daarom in een tijd van statische oorlogvoering aanzienlijke waarde als militair bolwerk en als onderhandelingsobject. De Franse legers lieten Maastricht gedurende hun opmars in 1672 niet voor niets links liggen. Pas in 1673 leidde Lodewijk XIV (die volgens de auteur alleen door roem en eer werd gedreven) hoogstpersoonlijk het beleg, dat binnen drie weken met succes werd bebrood. Vauban droeg zelfzorg voor verbetering van de vesting werken. Het beleg van Willem III in 1676 liep dan ook, mede door slechte voorbereiding, onderlinge verdeeldheid en Franse interventie, op een fiasco uit. Toch bleek Frankrijk zowel in Keulen als in Nijmegen aanstonds bereid de stad als onderhandelingsobject in te zetten en aan de Republiek terug te geven om haar uit de anti-Franse coalitie los te weken. De reden lijkt duidelijk. Vauban had meteen en Lodewijk XIV had geleidelijk onderkend dat Maastricht niet thuishoorde in de Franse verdedigingslinie. De Republiek daarentegen was na de aanval van 1672 meer dan ooit doordrongen van de noodzaak een brede bufferzone tegen Frankrijk te moeten aanhouden, waarin de stad onmisbaar was. De Republiek had Maastricht in 1673 bij het Haags Verbond wel aan Spanje toegezegd, maar liet zich aan deze belofte niets gelegen liggen en eigende zich de vesting gewoon toe, ofschoon de partiële soevereiniteit van de prins-bisschop van Luik werd hersteld.

De auteur heeft voor dit boek, dat lijkt te zijn opgezet als een promotieonderzoek (helaas wordt noch over de auteur, noch over het werk ook maar één woord gezegd), kosten noch moeite gespaard. Allerlei archiefcollecties in heel Europa van Parijs tot Stockholm en van Brussel tot Rome zijn geraadpleegd, naast de relevante bescheiden van Nederlandse zijde. De auteur is er daarbij steeds op bedacht het beperkte onderwerp in een breder kader te plaatsen en als onderdeel van de veldtochten die elk jaar plaatsvonden en van de onderhandelingen die eindeloos in Keulen en Nijmegen voortduurden te beschouwen. Het boek bevat dikwijls nuttige inlichtingen en soms verrassende observaties, zoals over de onbetrouwbaarheid van de brieven van D'Estrades.

Dit neemt niet weg dat het werk ernstige gebreken vertoont. Om te beginnen blijft het Nederlands onder de maat. Het boek wemelt van krepele zinnen en stijlfouten. Als tweede laat de opzet veel te wensen over. Talloze alinea's en zinnen sluiten niet goed op elkaar aan, zodat de lezer snel vermoeid raakt en zich regelmatig afvraagt wat bepaalde zinnen mogen betekenen. Als derde is de inhoud uiterst feitelijk van aard; geen enkel probleem wordt bevredigend geanalyseerd en in groter verband geplaatst. Vaak worden persoonlijke observaties van de een of andere tijdgenoot zonder commentaar als feiten gepresenteerd. En tenslotte komen in het boek zoveel onjuiste mededelingen, dubieuze oordelen en gebrekkige weergaven voor dat men weinig vertrouwen in de rest van de informatie overhoudt en geregeld de wens voelt opkomen de archiefstukken zelf te bekijken. Neem alleen de eerste alinea van de conclusie op bladzijde 168. Was het verbond in 1662 een bevestiging van de goede relatie tussen de Republiek en Frankrijk? Werd het Franse expansiestreven voor het eerst duidelijk bij het devolutierecht? Deed de hulp aan de Republiek tegen Munster Lodewijk XIV aannemen dat zij zijn aanspraken op de Zuidelijke Nederlanden zou billijken? Zelfs hoofdtheses geven soms blijk van inconsistentie. Enerzijds zou Lodewijk XIV bij zijn aanval op Maastricht zijn gedreven door *gloire*; anderzijds blijkt Frankrijk allang vóór 1672 de stad strategisch van groot gewicht te hebben geacht. Enerzijds zou Lodewijk XIV uit *gloire* lange tijd geen afstand van de stad hebben willen doen; anderzijds blijkt Maastricht al in Keulen inzet van de onderhandelingen te